УДК 378.01:81- 13:811.111:656.6
DOI: 10.15587/2519-4984.2024.304465

РОЗВИТОК HARD ТА SOFT SKILLS КУРСАНТІВ ВИЩИХ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «МОРСЬКА АНГЛІЙСЬКА МОВА»

У. І. Ляшенко

The article examines the problem of Hard and soft skills development of higher maritime educational institutions cadets while studying the discipline "Maritime English"; emphasis is placed on the interdisciplinary connections of the disciplines of different training cycles; it is underlined that the process of teaching maritime English future sailors should be based on a communicative approach, which will enable future specialists to realize their needs in acquiring knowledge, skills and abilities directly on board the ship, as they will work in mixed crews.
The study also pointed out the group of knowledge and skills, which are necessary for obtaining confirmation of the professional readiness for a higher education applicant, and the group of knowledge and skills, which are necessary for career promotion; it is stated that the discipline "Maritime English" in educational preparation of cadets of higher maritime educational institutions acts as a kind of synthesizer of knowledge and skills, acquired by them in the process of studying the disciplines of the professional cycle (hard skills), and at the same time provides for the formation and development of such knowledge and skills as: critical thinking, creativity, ability to work in a team, cultural awareness, communicative skills, flexibility, etc. (soft skills).
Attention is drawn to the fact that the heterogeneity of cadets' knowledge upon admission to a maritime university and their further distribution into subgroups vary the complexity and types of tasks in classes.
It has been proven that the discipline "Maritime English" is universal for preparing future specialists for their professional activities (in the aspect of developing hard and soft skills), as it integrates knowledge and skills, acquired from professionally oriented disciplines, and allows their application for the development of soft skills
***Keywords**: interdisciplinary approach, communicative approach, competences, development and formation of skills, maritime English*

How to cite:
Liashenko, U. (2024). Hard and soft skills development of higher maritime educational institutions cadets while studying the discipline "Maritime English". ScienceRise: Pedagogical Education, 2 (59), 50–55. doi: http://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.304465

© The Author(s) 2024
This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

Перебіг подій, що характеризують і впливають на державний устрій, тією чи іншої мірою впливає і на видозміни у науці та її підходах до вивчення та покращення функціонування різноманітних систем, яких суспільство потребує. Однією з найнеобхідніших систем є система освіти, яка забезпечує можливість отримання бажаного результату підготовки фахівця відповідно до існуючих вимог.

Система освіти, в свою чергу, знаходиться у постійному пошуку найбільш ефективних та реалістичних методах, прийомах, критеріях та підходах для реалізації поставлених завдань. Таким чином, повністю відображаючи реалії того, що відбувається та відповідаючи на запити і вимоги суспільства на кожному етапі його розвитку система освіти характеризується гнучкістю, адаптацією і вибірковістю при пошуку дієвих шляхів підготовки майбутніх спеціалістів.

Підготовка фахівця передбачає не лише отримання ним знань, умінь та навичок (ЗУН) необхідних йому для обраної майбутньої спеціальності, але включає в себе ознайомлення та прийняття норм поведінки та професійної культури обраного фаху. Так, у сфері працівників фірм існує корпоративна культура, у медичній царині існують певні правила та принципи поведінки із пацієнтами з різними ступенями захворювання, у морській галузі, яка передбачає роботу у міжнаціональному екіпажі та міжрелігійне співіснування протягом довготривалого часу, існують правила поведінки стосовно комунікації та співпраці на борту судна. Проте деякі уміння та навички особистості є універсальними для багатьох професій.

З огляду на це системою освіти було виділено групу ЗУН, які необхідно отримати здобувачу освіти для оволодіння певною спеціальністю. Такі знання та уміння з часом трансформуються у фахові навички, або hard skills – професійні навички (компетенції) та групу універсальних знань та умінь трансформованих у наскрізні навички, або soft skills – гнучкі навики, які необхідні кожній людині у повсякденному житті. От-

же, для отримання підтвердження своєї професійної готовності здобувачу ВНЗ необхідна оцінка його ЗУН, що показує рівень його «hard skills», а для кар'єрного зростання – рівень його «soft skills».

Специфіка морської галузі передбачає опанування курсантами профільних дисциплін і саме ЗУН, набуті на заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін відіграють ключову роль у розвитку та формуванні майбутнього фахівця.

2. Літературний огляд

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «підготовка» розглядається «як дія за значенням підготовити»; як «запас знань, навиків, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності» [1].

У педагогічному словнику термін «професійна підготовка» тлумачиться як «невід'ємна складова частина єдиної системи освіти» зміст якої включає поглиблене засвоєння курсантами наукових основ професійної діяльності, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, формування особистісних якостей, важливих для майбутнього фахівця [2].

Т. Танько розуміє професійну підготовку як систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, умінь і навичок професійної готовності, що, в свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати [3].

На думку О. Пєхоти [4], професійна підготовка – це неперервна освітня система, що включає в себе три підсистеми: теоретичну, дослідницьку і практичну в системі підготовки та припускає поступовість у меті, змісті, методах і формах на всіх її ступенях як основи підготовки до неперервного професійного розвитку.

Розглядаючи формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін, І. Сокол зазначає, що «професійна підготовка має забезпечувати, з одного боку, органічну єдність загальноосвітнього, професійного, економічного і екологічного навчання та всебічний розвиток особистості, з іншого – творче мислення, самостійність і відповідальність фахівців» [5]. Дослідник доводить, що розвиток професійних здібностей майбутнього фахівця відбувається під час його професійної підготовки, ці здібності продовжують розвиватись у процесі його професійної адаптації та допомагають в оволодінні професійною майстерністю.

У своєму дослідженні алгоритмічної підготовки майбутніх судноводіїв науковець С. Волошинов робить акцент на професійній компетентності, як складовій професійної підготовки і зазначає, що «сучасна професійна компетентність спрямовується на підготовку фахівця, спроможного відповідати за своє професійне майбутнє, здатного утвердити себе в умовах конкуренції на ринку праці» [6].

Аналіз різних поглядів науковців щодо трактування категорії «професійна підготовка» надав можливість обґрунтувати своє розуміння «професійної підготовки». Професійну підготовку розуміємо як систему засвоєння відповідних ЗУН курсантами морських ВНЗ та їх особистісну готовність до роботи за фахом.

Таким чином, сутність підготовки курсантів до їх майбутньої професійної діяльності полягає в оволодінні ними освітньо-кваліфікаційними характеристиками певної спеціальності відповідного рівня і їх готовності до виконання своїх професійних обов'язків у майбутній професійній діяльності [4] і, відповідно, сформованості у них soft та hard skills.

Вперше поняття soft та hard skills було використано американськими військовими наприкінці 50-х років для поділу на професійні та універсальні особистісні навички.

У своєму дослідженні Heckman J. J. та Kautz T D. розглядають поняття «hard skills» як «…конкретні компетенції, які характерні для певної професії та розвиваються шляхом навчання та вдосконалення вже набутих знань і умінь. Такі навички можна визначити та виміряти» [7].

Згідно наукових досліджень D. McClelland до hard skills відносяться спеціалізовані навички (компетенції), до soft skills – універсальні особистісні компетенції (комунікативні навички, гнучкість, уміння працювати в команді, критичне мислення) [8].

Robles M. M., вивчаючи поняття «soft skills», пропонує розглядати їх як особисті якості, таланти або рівень захоплення професійною діяльністю, які відрізняють дану особистість від інших людей зі схожими вміннями і компетентністю [9].

J. Mahasneh і W.Thabet виокремили найбільш універсальні та необхідні для особистісного розвитку такі soft skills як: критичне мислення, креативність, культурна обізнаність, комунікативні навички, гнучкість, навчання впродовж життя [10].

Роль і значення понять hard skills та soft skills багато українських дослідників проаналізували по різному. Так, Бабій Г. В. описала «hard skills» як теоретичні та практичні вимоги, завдяки яким фахівець якісно зможе виконати свою роботу, а «soft skills» як особистісні якості та звички, які доповнюють професійні знання [11].

У свою чергу О. Сосницька визначає «soft skills» як комунікативні та управлінські таланти. До них науковець відносить: уміння переконувати, лідирувати, управляти, робити презентації, знаходити потрібний підхід до людей, здатність вирішувати конфліктні ситуації, ораторське мистецтво, тощо., а «hard skills», як професійні знання [12].

Дослідники Кочубей Т. та Ткачук Ю. роблять висновок, що «наразі в українських ЗВО зміщують акценти освітнього процесу з hard skills на soft skills: від включення в освітній процес тренінгів і майстер-класів із розвитку soft skills (комунікативних тренінгів, тренінгів із питань готовності та самоменеджменту) до повної перебудови освітнього процесу, коли починає домінувати система проектного або індивідуального навчання з побудови власної траєкторії розвитку професійної компетентності до її вдосконалення» [13].

Провівши ретельне дослідження даної проблеми (для пошуку джерел інформації дослідження були використані різноманітні ресурси: наукові бази даних Google Scholar, Clarivate, Web of Science; елек-

тронні репозиторії (Електронна бібліотека НАПН України) закладів вищої освіти та наукових установ) вважаємо, що практичний аспект розвитку hard та soft skills у контексті викладання англійської мови було розкрито не повністю. Все це дає підстави стверджувати, що доцільним є проведення дослідження, присвяченого розкриттю особливостей розвитку hard та soft skills курсантів вищих морських навчальних закладів при вивченні дисципліни «Морська англійська мова». ...

3. Мета та завдання дослідження

Метою дослідження є розкрити особливості розвитку hard та soft skills курсантів вищих морських навчальних закладів при вивченні дисципліни «Морська англійська мова».

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. визначити роль та функції інтердисциплінарного підходу;

2. з'ясувати, яким чином ЗУН, набуті на заняттях з англійської мови морського спрямування сприяють розвиткові hard та soft skills в подальшій професійній діяльності.

3. поетапно розглянути особливості розвитку hard та soft skills курсантів на прикладі уроку структури PPP.

4. Матеріали та методи

Слід зазначити, що емпіричний метод використовувався на етапі збору необхідних даних наукового дослідження, а такі методи як узагальнення та аналіз дозволили проаналізувати різні погляди вчених у трактуванні понять «професійна підготовка» hard та soft skills. Метод порівняння надав можливість узагальнити отриману інформацію і зробити відповідні висновки. Системний та комплексний підходи при аналізі етапів розвитку hard та soft skills курсантів забезпечили достовірність отриманих результатів та висновків.

5. Результати дослідження

Галузевим стандартом, який регламентує вибір дисциплін для морських навчальних закладів є освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста (в частині розділу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін за циклами підготовки) [14]. Щодо варіативної складової, то морським навчальним закладам надається право вибору розподілу годин і дисциплін [15].

Як свідчить практика, серед засобів ефективного впливу на професійне становлення курсанта особливе місце посідає його діяльність на заняттях з дисциплін за профілем спрямування, яка реалізується через наскрізну лінію цілеспрямованої роботи в умовах морського навчального закладу [15].

Варто зазначити, що дисципліна «Морська англійська мова», яка відноситься до дисциплін нормативної частини циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки, при підготовці курсантів вищих морських навчальних закладів виступає своєрідним синтезатором ЗУН набутих ними у процесі вивчення дисциплін професійного циклу (hard skills) і одночасно передбачає формування та розвиток таких умінь та навичок як: критичне мислення, креативність, вміння працювати в команді, культурна обізнаність, комунікативні навички, гнучкість, тощо (soft skills).

Слід зазначити, що у вищих морських навчальних закладах особлива увага надається погодженості викладання навчального матеріалу через інтердисциплінарні зв'язки, що дозволяє майбутнім спеціалістам формувати здатність виконувати свої професійні обов'язки інтегруючи всі набуті знання, вміння і навички з різних дисциплін.

Основна функція інтердисциплінарної інтеграції полягає у тому, що її реалізація дозволяє органічно поєднати нову тему з попередніми та наступними знаннями, визначити логічні зв'язки між дисциплінами, темами, з'ясувати призначення різних дисциплін у формуванні майбутніх спеціалістів, ширше використати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та сприяти розвитку здібностей майбутніх фахівців і таким чином забезпечити високу якість освіти [16].

Деякі дослідники [14], зокрема Т. Коженовська, А. Лісневська, наголошують на тому, що «принцип міждисциплінарної інтеграції повинен виступати як основний механізм оптимізації структури моделі знань і системи дисциплін, який перетворює всю систему підготовки на теоретичний, технологічний і методичний засіб побудови моделей професійної діяльності» [14].

Оскільки у змісті дисципліни «Морська англійська мова» закладено вивчення професійно-спрямованої термінології, то інтердисциплінарний підхід у процесі її опанування майбутніми морськими спеціалістами (набуття ними відповідних компетенцій, або hard skills) є обов'язковим.

Також, відповідно до вимог International maritime organization (IMO), процес навчання морської англійської мови майбутніх моряків повинен базуватись на комунікативному підході, який дасть змогу майбутнім спеціалістам реалізувати свої потреби у набутті знань, умінь та навичок вже безпосередньо на борту судна оскільки вони будуть працювати у змішаних екіпажах.

Таким чином, ЗУН, набуті під час вивчення дисципліни «Морська англійська мова»:

1) дозволяють розвинути такі hard skills:

– ознайомитись з досягненнями науково-технічного прогресу більш детально (завдяки подоланню мовних бар'єрів майбутні фахівці мають змогу вивчати науково-технічні новітні розробки та принципи роботи різних приладів безпосередньо від розробників);

– обмін та впровадження досвіду з експлуатації новітнього механічного обладнання на борту сучасного судна (всі інструкції з експлуатації суднового електрообладнання та засобів автоматики, суднових дизельних установок, суднових допоміжних механізмів, устроїв та систем, суднових котельних установок, навігаційної системи, тощо написані англійською мовою разом із мовою виробника);

2) сприяють розвитку soft skills:

– ефективному засвоєнню і вмінню застосовувати знання з професійно-орієнтованих дисциплін;

– глибшому розумінню культурних відмінностей (специфіка роботи в міжнаціональному екіпажі передбачає розуміння різних культур);

– розвитку навичок роботи в команді («обігравання» на заняттях професійно-спрямованих ситуацій включає в себе групову або парну роботу).

Для прикладу розглянемо заняття з дисципліни «Морська англійська мова» у Херсонській морській державній академії (ХДМА). Відповідно до курсу викладання використовуються різні типи структури уроку. Так, для 1-2 курсів використовується структура PPP (presentation, practice, production), починаючи з третього курсу – EASA (engage, activate, study, activate), для магістрів – ESA (engage, study, activate).

Слід зазначити, що неоднорідність знань курсантів при вступі у морський ВНЗ та їх подальший розподіл по підгрупах варіюють складність та типи завдань на заняттях. Оскільки «занурення» у мову – складний і довготривалий процес, який вимагає часу та чималих зусиль з обох сторін процесу навчання (викладач-студент; студент-викладач), а курсанти 1–2 курсів ще не можуть спиратись на власний досвід з фаху (практика курсантів ВНЗ розпочинається наприкінці 2-го року навчання і займає 1 семестр 3-го року навчання; професійно-орієнтовані дисципліни тільки починають викладати) морські ВНЗ обрали структуру PPP у якості основної для 1–2 курсів навчання.

Враховуючи це, зразком демонстрації особливостей розвитку hard та soft skills курсантів вищих морських навчальних закладів при вивченні дисципліни «Морська англійська мова», нами було обрано структуру PPP.

Досліджуючи дану структуру слід відзначити складові, що входять до кожного етапу уроку PPP.

Варто зазначити, що всі типи структур уроків PPP, EASA та ESA, повинні мати етап підготовки до подачі основного матеріалу, який включає:

1) *Report* – використовується викладачем для організації групи до навчальної роботи;

2) *Checking homework* – дуже важлива складова для розвитку hard skills: ЗУН, набуті на попередньому уроці, застосовуються самостійно при виконанні домашніх завдань. При цьому викладачам слід бути дуже послідовними при виборі таких завдань, щоб вони були органічним продовженням вивченого на уроці, а не стосувались ще не вивчених тем. Якщо принцип послідовності при наданні завдань на самостійне опрацювання зберігається, тоді при перевірці викладач має змогу побачити наскільки ґрунтовно засвоїлися ЗУН з попереднього уроку.

Для комунікативного підходу (в залежності від типу домашнього завдання) характерним є перевірка типу: курсант-курсант-курсант (коли один курсант відповідає, а потім запитує іншого), або курсант-група (один курсант запитує всю групу). Така перевірка сприяє розвитку soft skills, а саме умінню працювати у групі та здійснювати комунікацію.

3) *Lead-in* – допомагає підвести курсантів до теми та мети заняття. При вивченні англійської мови морської тематики доцільною є опора на особистий досвід роботи у морі (для старших курсів), але для перших чи других курсів такою опорою постає особистий досвід у повсякденному житті, завдяки якому можна підвести до проектування на майбутню професійну діяльність. Як приклад, для теми: "Crew members' responsibilities" (викладання дисципліни відбувається, за вимогами комунікативного підходу, виключно англійської мовою), слушним буде використання запитань типу:

What duties do you usually have (to cadets) at home? What duties do you usually have at college? What duties will you have as a cadet on board the vessel?

З метою розвитку soft skills, а саме навичок комунікації використовуються ролі розподілені за зразком курсант-курсант або курсант-група, таким чином курсанти мають змогу працювати як у парах так і у групі.

4) *Topic and purpose of the lesson* – повідомлення теми та мети уроку надає чітке розуміння того, яких знань, вмінь та навичок потрібно досягти наприкінці уроку.

Етап ***presentation*** містить у собі такі складові як:

1) безпосередньо *presentation* – у цій складовій відбувається формування та розвиток hard skills курсантів (ознайомлення з новою для них лексикою чи граматичними зразками). Для обраної нами теми такими зразками можуть бути: to be responsible for, to be the head of, to be subordinate to, maintenance, to assist, auxiliary machinery, to repair.

2) *explanation* – залежачи від поставленої мети ця складова може містити у собі як малюнки так і усне пояснення викладача значення слів. Як-от:

1. to be responsible for – it is your job or duty to do it.
2. to be the head of – a person who is in the main, who is responsible for all people or things.
3. to be subordinate to – to be under the control of another.
4. maintenance – the work of keeping something in proper condition.
5. to assist – to give help or support to, especially as a lower rank person.
6. auxiliary machinery – additional, secondary, helping machinery.
7. to repair – to renew to good condition after damage.

3) *Drilling* – після того, як слова показані та пояснені, їх вимову потрібно закріпити неодноразовим їх повторенням.

4) *Checking understanding*: викладач має змогу оцінити наскільки успішно курсанти усвідомили значення нових слів/ граматичних конструкцій. Для теми "Crew members' responsibilities" завданням може бути "заповніть пропуски":

1. Cadets *are subordinate to* commanders.
2. Pasha is the leader of the group. He *is responsible for* the leader's register.
3. Oleksandr Valentynovych *is the head of* electrical engineering department.
4. Illia can help me. He *assists* me.
5. Cadets of engineering department must learn information about *auxiliary machinery* and its work.
6. Cadets of electrical engineering department will be responsible for the *maintenance* of electrical equipment on board a vessel.

7. Your car is broken. You need it for a party. You are going *to repair* it.

Етап ***practice***, у своїй структурі поділяється на дві основні частини:

1) частина розвитку знань (controlled exercises): дана частина спрямована на формування та засвоєння мовних знань в залежності від мети уроку вони можуть поділятись на лексичні, граматичні, тощо (hard skills). Студенти працюють за заданим зразком і в його межах. Для обраної нами тематики використовуються вправи типу:

– Complete the sentences with the words from the box;

– Each of you has a piece of information about crewmember duties on your list. Work in pairs (частина інформації міститься у одного курсанта, інша частина інформації – у іншого);

– Listen to the complaints of the crew. Guess who is needed aboard, тощо.

2) частина розвитку умінь (semi-controlled exercises): дана частина спрямована на розвиток як hard skills так і на розвиток soft skills. Це пов'язано з тим, що курсанти можуть, спираючись на вже вивчений матеріал продукувати свої власні думки в межах заданого формату вправи, де структура вправи залишається, а спрогнозувати відповідь неможливо. Наведемо приклади вправ:

– Work in pairs. Complete the dialogue and act it out.

– **Work in groups.** Groups have fall down pictures of crew members with their positions. Each representative of the group should take one picture without showing it and be ready to describe the responsibilities of his man in the picture. The task of the group is to name the position of crew member.

Етап ***production*** має на меті визначити наскільки чітко та глибоко засвоїлись на занятті набуті ЗУН і чи була досягнута поставлена викладачем мета. Цей етап передбачає перевірку hard skills і подальший розвиток soft skills. Як приклад це може бути завдання на зразок:

– You are on board a vessel and your vessel is going to leave the port, decide what crewmembers you need on board your vessel and explain why.

Такі завдання спрямовані на креативність, гнучкість, комунікативність, вміння працювати в команді, культурну обізнаність разом із набутими мовними компетенціями.

Обмеженням дослідження можна вважати недостатньо глибокий аналіз наукових поглядів щодо розвитку та формуванню hard та soft skills, а також відсутність розгляду особливостей розвитку hard та soft skills на уроках структури EASA та ESA. Це може бути предметом подальших досліджень.

Перспективи подальших розвідок із напряму. Відкритими для подальшого дослідження залишаються питання моделі розвитку hard та soft skills курсантів ВНЗ на заняттях структури EASA та ESA.

Наступним етапом запровадження у навчальний процес є розробка навчальних програм та посібників, що сприятиме більш ефективному розвитку hard та soft skills курсантів морських ВНЗ.

6. Висновки

Вивчення ситуації із особливостями розвитку hard та soft skills курсантів вищих морських навчальних закладів при вивченні дисципліни «Морська англійська мова», дозволяє говорити про те, що:

1. навчання морської англійської мови засобами інтердисциплінарного підходу сприяє розвитку та опануванню hard та soft skills курсантами, оскільки вони мають змогу застосовувати ЗУН, набуті на заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін, при вивченні англійської мови морського спрямування;

2. ЗУН набуті на заняттях з англійської мови морського спрямування сприяють ознайомленню з досягненнями науково-технічного прогресу, обміну і впровадженню досвіду з експлуатації новітнього механічного обладнання на борту сучасного судна, глибшому розумінню культурних відмінностей у майбутній професійній діяльності.

3. найбільш доцільним етапом формування та розвитку soft skills у структурі PPP є етап production, але може бути і етап practice у частині semi-controlled exercises. В той час коли для формування hard skills можуть бути використані всі етапи уроку.

Вартим уваги є те, що дисципліна «Морська англійська мова» є універсальною для підготовки майбутніх фахівців до їх професійної діяльності (в аспекті розвитку hard та soft skills), оскільки інтегрує ЗУН набуті з професійно-орієнтованих дисциплін і дозволяє їх застосування для розвитку soft skills.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилось без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Література

1. Бусел, В. Т. (Ред.) (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1736.

2. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 376.

3. Танько, Т. П. (2004). Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах. [Дис. … доктора пед. наук; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди].

4. Пєхота, О. М., Старєва, А. М. (2005). Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. Миколаїв: Іліон, 272.

5. Сокол, І. В. (2011). Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін. [Дис. … канд. пед. наук; Херсонський державний університет].

6. Волошинов, С. А. (2012). Алгоритмічна підготовка майбутніх судноводіїв з системою візуальної підтримки в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. [Дис. … канд. пед. наук; Херсонський державний університет].

7. Heckman, J. J., Kautz, T. D. (2012). Hard Evidence on Soft Skills. Working Paper 18121; National Bureau of Economic Research. https://doi.org/10.3386/w18121

8. McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." American Psychologist, 28 (1), 1–14. https://doi.org/10.1037/h0034092

9. Robles, M. M. (2012). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. Business Communication Quarterly, 75 (4), 453–465. https://doi.org/10.1177/1080569912460400

10. Mahasneh, J. K., Thabet, W. (2016). Developing a Normative Soft Skills Taxonomy for Construction Education. Journal of Civil Engeenering and Architecture Research, 3 (5), 1463–1486.

11. Бабій, Г. В. (2013). Аналіз вимог до особистісних та професійних якостей інженерів із програмного забезпечення в контексті формування готовності до професійного спілкування. Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, 7, 17–21.

12. Сосницька, О. (2029). Soft skills: м'які навички твердого характеру. Available at: https://www.dw.com/ru/soft-skills-мягкие-навыки-твердого-характера/a-4837922

13. Кочубей, Т., Ткачук, Ю. (2021). Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. Соціальна робота та соціальна освіта, 2 (7), 42–51. https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244074

14. Коженовська, Т., Лісневська, А. (2014). (2014) Встановлення міждисциплінарних зв'язків фахових дисциплін як складова міждисциплінарної інтеграції (на прикладі підготовки телевізійних репортерів) Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки, 132, 102–105.

15. Ляшенко, У. І. (2016). Педагогічні умови підготовки майбутніх суднових механіків у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін [Дис. … канд. пед. наук; Херсонський державний університет].

16. Падун, Н. О., Андріїв, Н. Й. (2011). Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 1, 79–82.

Received date 26.03.2024
Accepted date 14.05.2024
Published date 31.05.2024

Ляшенко Уляна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, кафедра англійської мови в судновій енергетиці, Херсонська державна морська академія, пр. Незалежності, 20. м. Херсон, Україна, 73003
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1581-7385
E-mail: ulianaliashenko@gmail.com